

HET EERSTE BROEDGEVAL VAN DE HAVIK *Accipiter gentilis* AAN DE NOORDKANT VAN HET AMSTERDAMSE BOS IN 1995

De vestiging van de Havik en de gevolgen voor de andere roofvogels in het gebied

Paul Marcus

Inleiding

De Havik *Accipiter gentilis* was in het Amsterdamse Bos tot voor kort een vrij zeldzame gast, die voornamelijk in de winter voorkwam. In de winter 1994-95 verbleven ten minste drie exemplaren in het Oeverlandenreservaat aan de zuidoever van het Nieuwe Meer. Dit leidde tot grote schuwheid bij de Blauwe Kiekendieven *Circus cyaneus* die de rietvelden jarenlang als slaappleats gebruikten. Uiteindelijk werd de slaappleats maar zeer incidenteel door Blauwe Kiekendieven bezet. In 1994 werd een broedgeval van de Havik vermoed in het Bos ten zuiden van de Bosbaan, maar er is geen nest gevonden (Zijlmans 1995).

Het broedgeval

De volgende gegevens zijn ontleend aan mijn dagboek aantekeningen. Het nest is steeds vanaf het openbare excursiepad in het Oeverlandenreservaat bekeken met een telescoop. Voor nestbezoek en het ringen van jongen gaf de boswachterij geen toestemming. Doordat nestbezoek niet mogelijk was, zijn met name de timing en de interpretatie van de waargenomen ontwikkelingen niet zo nauwkeurig als wenselijk en kunnen de gegevens afwijken van wat gebruikelijk is. Met name de grootte van het legsel en de hoeveelheid uitgekomen eieren is onbekend.

Op 23 maart 1995 om 5.45 uur keek aan de Koenenkade ter hoogte van het oostelijke rietland een Havik *Accipiter gentilis*. Een onvolwassen wijfje bedelde om 7.15 uur in singel DE (Marcus

1993) van het Oeverlandenreservaat. In de daarop volgende dagen hoorde ik de vogels regelmatig kekkeren en bedelen, terwijl af en toe een der vogels rondvloog. Op 25 maart was er een adult mannetje ter plaatse, dat even op een oud kraaiennest in DE neerging. Dit exemplaar is nadien niet meer waargenomen.

Een mannetje Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* dat op 27 maart laag langs de singel vloog in de omgeving van het kraaiennest, ontkwam ternauwernood aan de klauwen van het zeer forse tweedejaars wijfje. Hij vloog direct naar het westen om niet meer terug te keren op de slaapplaats.

In de loop van maart en april bleken zowel het mannetje als het wijfje nog in juveniel kleeid. Het gekekker van het mannetje leek iets hoger dan dat van het wijfje; beide klonken echter luider en langzamer dan het equivalent bij de Sperwer *A.nisus*. Het mannetje bracht zeer frequent prooien aan, steeds vogels, meest duiven *Columba sp.* en een enkele jonge Blauwe Reiger *Ardea cinerea*. Een keer werd een mislukte poging om een soepeend *Anas platyrhynchos* te vangen na zonsondergang waargenomen (11 april, 21.00 uur).

Het mannetje vloog steeds laag (onder of op boomkruinhoogte) en maakte gebruik van de dekking van de vegetatie. Daardoor was het gekekker in de boomsingel waar het nest zat vaak de enige indicatie van zijn aanwezigheid.

Het kraaiennest in singel DE groeide zichtbaar uit tot een enorme "bak" (aanduiding ontleend aan Bijlsma et al. 1993). Het was gebouwd in een els op een hoogte van een meter of tien; de boom was niet veel hoger. In het begin van de broedperiode was het nest van alle kanten goed te zien en door de uitdijning ervan werd het zeer opvallend, zodat het een wonder mag heten dat zo weinigen het ontdekten. Er werden geen groene takken in het nest verwerkt, doordat er nauwelijks groene takken in de buurt te vinden zijn in het vroege voorjaar (alleen wat taxus). Aanvankelijk was daardoor nog niet duidelijk welk nest de vogels hadden

betrokken. Vanaf 11 april was de kop van het wijfje regelmatig boven de nestrand te zien. In de loop van het seizoen ging zij steeds hoger op het nest zitten en werden de bovenkant van de romp en de vleugels zichtbaar.

Als het wijfje het nest verliet, ging het mannetje meestal op de rand zitten. Wanneer zij terugkeerde, viel het enorme verschil in grootte op. In de loop van het seizoen raakte het nest steeds meer verborgen tussen de bladeren van de els. Vaak was het starende gele oog van het broedende wijfje het enige dat zichtbaar was van de vogel.

Pas op 23 mei werd een directe waarneming gedaan van een dons-jong dat gevoerd werd door het wijfje, dat ook later steeds de prooien verdeelde. De jongen waren eind mei nog erg klein en geheel in witachtig donskleed, met grote, donkere ogen. Uiteindelijk bleken er twee mannetjes en een wijfje uit het ei gekropen. Vanaf 29 mei begonnen er kalkstrepen zichtbaar te worden onder het nest. Deze vergemakkelijkten het zoeken naar het nest met de kijker.

Op 1 juni waren de jongen nog steeds in donskleed, maar ze waren flink gegroeid. Op 11 juni begon het contourkleed door te komen op de rug. De bloedspoelen van de slagpennen waren zichtbaar op de vleugels op 13 juni. In deze tijd begon het wijfje weer zelf te jagen. Op 19 juni zag ik alle drie de jongen op het nest: twee mannetjes, vrijwel geheel in contourkleed, en een wijfje met grijswitte donskop. De irissen van de jongen waren grijs. Op deze dag nam ik ook vleugel oefeningen waar.

Op 25 juni was het eerste jong in het takkelingstadium: het zat naast het nest op een tak. Er brak nu een spannende tijd aan in verband met de harde wind, waardoor de jongen weleens zouden kunnen worden weggeblazen. De irissen waren grijsgroen. De jongen lieten geregeld een pieuwende bedelroep horen, die leek op de bedelroep van kiekendieven, maar voller en harder. Tijdens een ruzie tussen twee jongen lieten de vogels zelfs een *squeal call*

horen, zoals eerder bij Kiekendieven en Sperwer vastgesteld. Dat geluid is een trillend "rierrrr". Dit is gehoord op 27 en 28 juni (zie Harold 1989).

Waar ik steeds bang voor was, gebeurde op 28 juni, toen tijdens een vleugeloefening een van de jonge mannetjes van het nest woei en twee meter lager op een tak belandde. Uiteindelijk wist hij met een sprongetje het nest toch moeiteloos te bereiken.

Begin juli waren alle jongen vliegvlug. In augustus zag en hoorde ik de jongen nog af en toe. De iris was geelgroen. De vogels bedelden nog in de eerste week van augustus. Het jonge wijfje speelde het klaar om al bedelroepend een adulte Sperwer te achtervolgen, die verbijsterd een goed heenkomen zocht. In september zag ik geregeld een hevig ruiende subadulte Havik ♀ en een gave subadulte ♂ in het Oeverlandenreservaat.

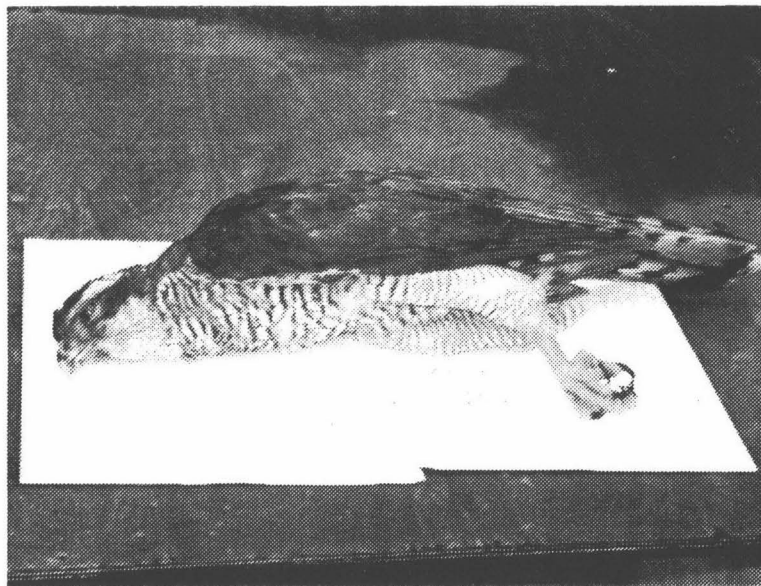
Zelfs eind november waren er drie haviken in het gebied, namelijk twee wijfjes, subadult en juveniel kleed, en een subadult mannetje. Het jongste wijfje liet bij interacties met het oudste nog steeds de bedelroep horen. Waar de jonge mannetjes zijn gebleven, is de vraag. Het juveniele mannetje dat op 1 november werd gezien in het Siegerpark aan de Sloterweg, circa 2 km ten noordwesten van het Oeverlandenreservaat, kan in principe overal vandaan gekomen zijn.

Een dode Havik aan de noordkant van het Nieuwe Meer

Op 20 december 1995 werd ik rond 13.00 uur gebeld door R. Lutterlof, met de vraag of ik een dode Havik wilde bekijken die werd bewaard in de keet van de Dienst Groenvoorzieningen van Slotervaart bij De Waterkant, in het landschapspark De Oeverlanden. De heer Hotting van de dienst Groenvoorziening had de stervende Havik die middag gevonden in het aangrenzende bosperceel, doordat een zwerm alarmerende kraaien zijn aandacht had getrokken.

De Gierzwaluw 34 (1996), nr. 1/2

Ik kwam om ongeveer 13.45 uur aan bij de keet. De vogel was nog warm. De pupillen waren sterk vergroot. De iris was donker-oranje. Dit kan het effect zijn van de versmalling van de iris die samenhangt met de vergroting van de pupil. Ook toen de pupillen nog klein waren, hadden de irissen volgens Hotting een oranje kleur. Op grond van het kled ging ik ervan uit dat de vogel subadult was. Hij leek mij even oud als de broedvogels van het Oeverlan denreservaat. Bovendien leek het mij op grond van het formaat om een mannetje te gaan.

Havikman van het Amsterdamse Bos, die zich op 20 december 1995 doodvloog tegen een keet in de noordelijke Oeverlanden (foto Paul Marcus)

De bovendelen waren donker grijsbruin. De kop had een donkere kruin, donkergrijze oorstreek en een witachtig, scherp afgetekend supercilium. Op het achterhoofd zaten wat witte vlekken. De snavel was zwartachtig en de washuid geel. De onderdelen waren vuilwit met zware grijsbruine tot blauwgrijze bandering op borst en buik. Dezelfde kleur kwam in fijnere streepjes overlans op de keel voor. De ondervleugel was zwaar bruingrijs gebandeerd op vuilwit. De broek had dezelfde kleur bandering als de rest van de onderdelen. De poten waren geel met zwarte klauwen. De staart was boven donker grijsbruin met donkerder grijze bandering (4-5 banden); onder lichter grijs met donkere banden.

De volgende maten werden met een rolmaat opgenomen:

- totale lengte: ongeveer 500 mm;
- rechtervleugel: 312 mm (pols tot vleugelpunt);
- linkervleugel: 311 mm;
- staart (onder onderstaartdekveren tot aan staartpunt): 240 mm;

De volgende maten werden met een schuifmaat genomen:

- tarsi (van hielgewricht tot aan begin voorste teen): ca. 75 mm (ik kon het hielgewricht niet goed vinden onder de broek);
- achterklauw (rechte lijn vanaf nagelrand boven tot punt) rechts: 25,85 mm; links: 25,5 mm;
- buitenklauw links: 26,4mm.
- snavel (rechte lijn vanaf washuid bij culmen tot snavelpunt): 22 mm.

De krop was leeg. Helaas was er geen veerunster of weegschaal, waardoor het gewicht onbekend bleef.

De doodsoorzaak was waarschijnlijk natuurlijk. Er waren geen verdachte omstandigheden, zoals uitgelegd aas of vallen. Wel zijn er in het gebied in het verleden lege hagelpatroonhulzen gevonden. De vogel had echter geen uitwendige verwondingen. Hij heeft zich vrijwel zeker doodgevlagen tegen een van de keten van De Waterkant. Vlak voor de vondst hoorde de heer Arntzen namelijk een harde klap tegen de keet waar hij toen was. De vogel is niet

ver daarvandaan gevonden.

Volgens Nicole de Rop was er in het najaar een identiek exemplaar al langer ter plaatse in het gebied. Ook vertoont de vogel overeenkomsten met een subadult mannetje dat ik eerder in het Oeverlandenreservaat had gezien.

Door een staking bij de politie was het de heer Hotting op 20 december onmogelijk om de politie in kennis te stellen van de vondst. Dit is later alsnog gebeurd. De vogel is bij een erkende preparateur aangeboden. Ik heb de mensen van de Dienst Groenvoorziening gevraagd mij van alle toekomstige ontwikkelingen aangaande roofvogels in het terrein op de hoogte te stellen.

In maart en april 1996 was er wederom een baltsend en copulerend stel Haviken in het Oeverlandenreservaat. Het betrof een subadult (3e kalenderjaar) wijfje en een juveniel (2e kalenderjaar) mannetje. Dat maakt het aannemelijk dat het dode, subadulte mannetje inderdaad deel uitmaakte van het broedpaar van 1995.

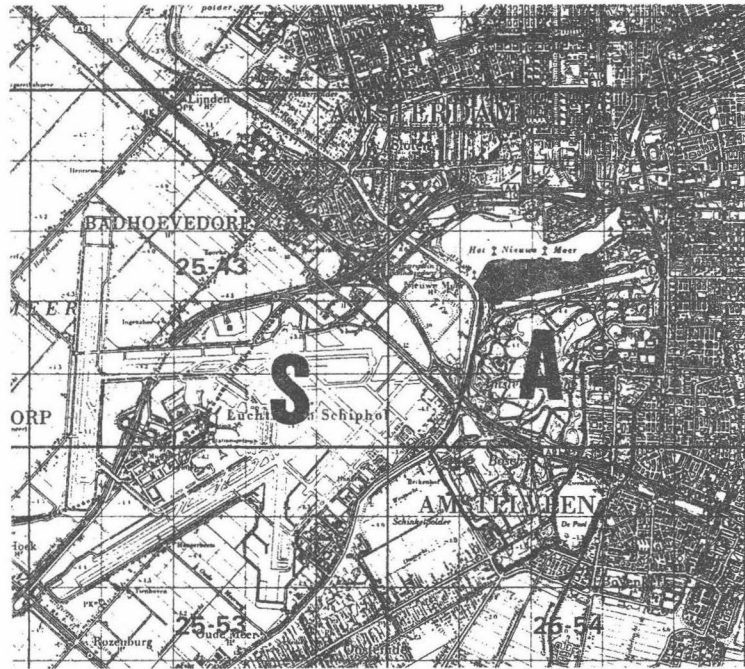
Mogelijke andere broedgevallen van de Havik in het Amsterdamse Bos

In augustus 1994 moet een paartje adulte Haviken met drie vliegvlugge jongen zijn waargenomen in het middendeel van het Amsterdamse Bos (Zijlmans 1995). Zelf had ik van R. Daalder (mondelijke mededeling 1994) begrepen dat het enkel om drie jonge exemplaren ging die bij elkaar gezien werden in de buurt van de Wilde-dierenweide. Van de onderhavige vogels werd geen nest gevonden.

In april 1995 zag J. Andriese een baltsend adult mannetje bij de Heuvel. Ook aan de Kleine Noorddijk zijn regelmatig waarnemingen gedaan van adulte Haviken in het broedseizoen 1995 (mondelijke mededeling Heuseveldt 1995).

Het is heel goed mogelijk dat er in het Bos nog meer broedgevallen hebben plaatsgevonden. Een groot deel van het Bos wordt amper bezocht door vogelaars. Daarnaast is de plotselinge uitbrei-

ding van de Buizerdpopulatie illustratief voor de wijze waarop de vogels lange tijd aan de aandacht van vogelaars kunnen ontsnappen: in 1994 was er een zeker broedgeval van de Buizerd *Buteo buteo* in het Bos en er werd een ander broedgeval vermoed in de omgeving van de Wilde-dierenweide. In 1995 zijn er ten minste vier nesten ontdekt, terwijl er daarnaast twee broedgevallen werden vermoed.

A: Amsterdamse Bos, de grenzen zijn aangegeven met een vette zwarte lijn. Het zwartgemaakte gebied is de noordkant, het gebied waar de roofvogels zijn vastgesteld.

S: Schiphol

Bron: Inventarisatieatlas voor flora en fauna van Nederland, SBB, Utrecht, 1987

De andere roofvogels van de noordkant van het bos en eventuele interacties met de Havik

Buizerd

Buizerds verbleven gedurende de gehele winter 1994-95 in het Oeverlandenreservaat. In de late winter was er één die een oud kraaiennest in het westelijk rietland bezocht. Ook werd er balts gezien. In het begin van de vestiging van het eerste broedpaar Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus* werden conflicten tussen Buizerds en Kiekendieven geregistreerd. De Buizerds vestigden zich uiteindelijk niet aan de noordkant.

Sperwer

De Sperwer is mogelijk nog lastiger te ontdekken dan de Havik en de Buizerd. Op diverse plaatsen in het Bos zijn zomerwaarnemingen gedaan. Er is in 1995 echter maar één nest werkelijk ontdekt, namelijk in het Oeverland van De Poel. Een waarschijnlijk territorium van de Sperwer in het westelijk oeverbos in het Oeverlandenreservaat aan het Nieuwe Meer bleef zonder vervolgwaaarnemingen in de maanden juli-augustus. Wellicht zijn de vogels hier verdwenen door toedoen van de Havik? De Sperwers verrieden hun aanwezigheid op 22 april door een baltsend mannetje, en op 23 mei toen een geagiteerd wijfje Sperwer het mannetje Havik in golfvlucht achter volgde in het Oeverlandenreservaat. Daarna bleef het wijfje in het westelijk oeverbos bedelroepen. Om 21.45 uur werd de *squeal call* gehoord toen zowel mannetje als wijfje uit het oeverbos vlogen. De waarnemingen in juni tot en met augustus wijzen niet meer op een territorium; jongen zijn niet gehoord en gezien. Wel is er nog enkele malen een agressieve confrontatie gezien tussen Havik en Sperwer. In 1994 hebben de Sperwers in het oostelijk rietland gebroed, niet ver van de plek waar in 1995 haviken zaten.

Er moeten meer sperwers in het Bos zitten dan blijkt uit de nestvondsten. Het vinden van de territoria en de nesten vergt echter heel wat meer inspanning dan tot nog toe door ons is geleverd.

Bruine Kiekendief

De Bruine Kiekendief broedt sinds 1984 in het Oeverlandenreservaat in het westelijke rietland, na een kwart eeuw afwezigheid. Jaarlijks bracht een stel - aantoonbaar van wisselende samenstelling - twee tot drie jongen groot, behalve in 1993, toen het broedsel ergens in mei verloren moet zijn gegaan. In 1992 was er sprake van een tweede wijfje, dat nestelde in het oostelijke rietland.

Vanaf 2 april 1995 was het eerste mannetje Bruine Kiekendief ter plaatse in gezelschap van een wijfje. Het mannetje was extreem licht van kleur: de ondervleugel was geheel wit met zwarte toppen aan de buitenste handpennen; de kop was vrijwel wit, evenals de bovenborst en de voorkant van de bovenvleugels (kleine vleugeldekkeren), de stuit was lichtgrijs tot wit; de staart lichtgrijs; buik, rug en bovenvleugeldekkeren waren donkerbruin; de slagpennen boven lichtgrijs. Het dier leek op afstand een beetje op een mannetje Blauwe Kiekendief.

Op 9 april werd de balts van het eerste paar wreed verstoord door de passage van het mannetje Havik. Met name het wijfje Kiekendief was tijdens mijn aanwezigheid die zondagmiddag niet meer tot landing op de voorgenomen nestplaats in het perceel B-noord te bewegen. Zij weigerde zelfs in het gebied laag te vliegen. Zij bleef hoog in de lucht cirkelen, terwijl het mannetje onverdroten bleef baltsen en buiteland neerging op de nestplaats. Ik vreesde dat wij de Bruine Kiekendief als broedvogel in het Oeverlandenreservaat vaarwel konden zeggen.

In de loop van de maand april bleek echter dat paar nummer één een andere plek in het westelijk rietland had gevonden, namelijk perceel A-zuid op 50-70 meter van het fietspad. Tevens hield een nieuw mannetje naast het eerste territorium in het gebied. Terwijl het eerste paar al lang en breed gevestigd was, hield het tweede mannetje wervingsvluchten wanneer een vreemd wijfje passeerde. Vaak had de landing van zo'n vreemd wijfje onrust bij het eerste paar tot gevolg. Er werden dan vier baltsende Bruine Kiekendieven

waargenomen. Het tweede paar vestigde zich op de oude plek in B-noord. Het mannetje was tamelijk donker en jonger dan het eerste. Op 7 mei vond een copulatie van het tweede mannetje met het tweede wijfje plaats in een berk in het bosje bij de plas in het westelijk rietland.

De broedgevallen vonden plaats op 100 tot 150 meter afstand van elkaar. De jongen van het eerste paar vlogen tussen 5 en 10 juli uit, het waren er vijf. Zij werden door het tweede paar uit de buurt van het tweede nest geweerd. Begin augustus vlogen twee jongen uit van het tweede nest.

Met name het tweede mannetje was langdurig uit zijn doen als de Haviken zich in de boomsingels rond het westelijk rietland bevonden. Hij bleef dan kekkerend rondvliegen boven het riet en de singels, zat tussendoor langdurig in de bomen in het westelijk rietland en verzuimde op jacht te gaan voor zijn gezin. Hij had meer last van haviken in de buurt van het nest dan het eerste mannetje, want de uitgevlogen jonge haviken die begin juli nog uitsluitend in de singels rond het oostelijk rietland zaten, verbleven in augustus langdurig ten westen van het excursiepad.

Op 24 augustus 1995 werd bij het excursiepad om 21.00 uur een adult wijfje opgestoten door een juveniel mannetje Havik. Hierbij werd de *squeal call* gehoord. Beide vogels vlogen vervolgens stoeiend rond. De Bruine Kiekendief vloog daarna hoog rond boven het Oeverlandenreservaat en verdween om 21.05 uur in westelijke richting.

Blauwe Kiekendief

De Blauwe kiekendief is wintergast in het Amsterdamse Bos en heeft een slaapplek in het Oeverlandenreservaat. De vogels reageren over het algemeen schrikachtig op de aanwezigheid van Haviken rond de slaapplek. Vooral de mannetjes durven niet meer in het gebied te slapen als ze er eenmaal een Havik hebben aange troffen, tenzij de Blauwe Kiekendieven met vele zijn, zodat ze de

Havik kunnen wegpesten.

In de winters van 1994-95 en 1995-96 waren er maar weinig Blauwe Kiekendieven op de slaapplaats. In 1995-96 verbleef er hooguit een wijfje in het Oeverlandenreservaat en dat niet eens elke dag, terwijl er op Schiphol toch ten minste enkele exemplaren werden waargenomen (persoonlijke mededeling W. van der Waal, 1996). Het ene wijfje dat regelmatig in het Bos werd waargenomen, leek zich van de Haviken weinig aan te trekken. Ze achtervolgde eenmaal het subadulte mannetje Havik in november 1995.

Torenavalk Falco tinnunculus en Bosuil Strix aluco

In het Oeverlandenreservaat broeden geen Torenavalken; zij hebben een nestkast aan de noordkade van de Polder Meerzicht. In 1995 vlogen daar vier jongen uit. Van enige invloed van de Haviken was hier niets te merken. Daarnaast hebben er in het gebied ten noorden van de Bosbaan drie paar Bosuilen gebroed. De jongen waren in de maanden mei-juni te horen ten zuiden van boerderij Meerzicht, ten zuiden van het excursiepad in het Oeverlandenreservaat en ten oosten van De Banaan. Interacties met haviken zijn niet vastgesteld.

De voedselsituatie in en rond het bos

Het voedsel van de roofvogels in het Bos bestond in 1995 voor een groot deel uit prooien die werden bemachtigd op de luchthaven Schiphol en omgeving. Van de Buizerds, de Kiekendieven en de Torenavalken staat het vast dat zij daar het leeuwendeel van hun voedsel vandaan haalden. In het hoge gras rond de start- en landingsbanen floreert een veldmuizenpopulatie die na het daljaar 1994 weer toeneemt (persoonlijke mededeling B.-J. Bol, 1995).

Vrijwel elke prooi van de Bruine Kiekendieven die met de kijker kon worden bekeken, betrof een waarschijnlijke veldmuis *Microtus arvalis*. Op Schiphol konden in 1995 grote aantallen op de veldmuizen foeragerende Blauwe Reigers, Buizerds en Kiekendieven,

alsmede Torenvalken worden waargenomen.

De typische vogelvangers als Havik en Sperwer moeten een andere bron aanboren om aan voedsel te komen. Zij hoeven het Bos niet te verlaten om de hapklare brokken te incasseren. Het Bos biedt leefruimte aan tal van vogels die tot het voedselspectrum van beide roofvogels behoren. Het weiland Meerzicht zit het hele jaar vol met Hout- en Holenduiven, terwijl vooral in het weekeinde grote aantallen postduiven passeren. Geregeld worden schoudergordels en poten aangetroffen van deze soorten, de laatste soms voorzien van een ring. Naast de duiven leeft er een groot aantal soepeenden in het Bos, keurig op gewicht gehouden door dierenvrienden. Een jong mannetje soepeend werd als verlaten prooi langs de Koenenkade gevonden. Fazanten, kraaiachtigen (er is een voorverzamelplaats van Zwarte Kraaien *Corvus corone* in en rond de Polder Meerzicht, waar meer 100 exemplaren per avond worden geteld), Spreeuwen, Konijnen, Hazen en Eekhoorns kunnen het menu aanvullen. Het is geen wonder dat een stel jonge Haviken hier drie jongen grootbracht.

Bedreigingen van de roofvogels van het Amsterdamse Bos

Behalve de vrij grote kans om te verongelukken in de bebouwde kom of op autosnelwegen, bestaat met name voor de roofvogels die op Schiphol jagen een kans om in aanvaring te komen met een vliegtuig. De volgende gegevens zijn ontleend aan de jaarverslagen van de Werkgroep Preventie Vogelaanvaringen Schiphol 1994: bij Kiekendief en Buizerd was de verhouding tussen incident en het aantal daarbij betrokken exemplaren steeds 1:1.

Kiekendief (de werkgroep spreekt letterlijk van Kiekendieven, Reigers en Meeuwen; zij maakt zelden onderscheid tussen de verschillende soorten): 1989: 3, 1990: 2, 1991: 1, 1992: 1, 1993: 3, 1994: 5 vogels.

Buizerd: 1989: 3, 1990: 1, 1991: 7, 1992: 3, 1993: 5 en 1994: 5 vogels.

Valk: in 1977: 54 vogels, in de daarop volgende jaren varieerden de aantallen vogels van 2 in 1986 tot 44 in 1993. Bij sommige incidenten was er meer dan één vogel betrokken.

Het feit dat dergelijke aanvaringen een gevaar voor de luchtvaart vormen, maakt maatregelen ter voorkoming daarvan noodzakelijk. Op Schiphol werkt de Werkgroep Preventie Vogelaanvaringen daaraan. Met cultuurtechnische maatregelen heeft men bijvoorbeeld getracht de aantallen Meeuwen en Kieviten op de luchthaven te verminderen. Daartoe heeft men op de velden die de start- en landingsbanen omringen gras ingezaaid dat een hoogte van minimaal vijftien centimeter moet behouden. Daardoor namen de aantallen Meeuwen en Kieviten inderdaad af, maar het gebied werd zeer geschikt voor Veldmuizen. Deze Veldmuizenpopulatie heeft een aantalsverloop dat een vierjaarlijkse cyclus omvat. Eens in de vier jaar is er een piekjaar dat gevolgd wordt door een daljaar, waarop twee jaren van populatie-opbouw volgen en weer een piekjaar.

Vooraf in de piekjaren, maar ook in de jaren van opbouw van de veldmuizenpopulatie, foerageren grote aantallen Blauwe Reigers, Buizerds, Bruine en Blauwe Kiekendieven en Torenvalken op Schiphol. Daarnaast jagen er Ransuilen, Velduilen en Kerkuilen die op of in de omgeving van de luchthaven broeden.

Om de problemen voor de luchtvaart te verminderen, vangt de Werkgroep Torenvalken en andere roofvogels en Uilen weg met Kraaienvangkooien. Volgens het jaarverslag 1993 van de Werkgroep werden er in dat jaar 25 Torenvalken, 2 Buizerds, 1 Bruine Kiekendief, 1 Kerkuil en 19 Ransuilen met de vangkooien weggevangen en meer dan dertig kilometer van de luchthaven weer losgelaten. 1994 was een daljaar in de veldmuizenpopulatie op Schiphol; daardoor waren er wat minder Reigers en andere predatoren. In 1995 moet het aantal op Schiphol foeragerende roofvogels fors zijn toegenomen. Er is sprake van tientallen Buizerds, Bruine Kiekendieven en Torenvalken.

Er gaan stemmen op om tot heviger vervolging van de betreffende soorten over te gaan. Niet alleen op Schiphol in het kader van de veiligheid van de luchtvaart, maar nu ook ter bescherming van bejaagbaar wild dat onschadelijk is voor de landbouw. De WBE zou vergunning moeten krijgen om op haar jachtterreinen in de gemeente Haarlemmermeer onder meer Wezel, Hermelijn, Bunzing, Buizerd en Kiekendief af te schieten. Dit onzalige gedachtengoed is in het concept-Natuurbeleidsplan 1996 van de gemeente Haarlemmermeer uitgekraamd. Gelukkig zijn de Haarlemmermeerse beleidsmakers teruggekomen van deze negentiende-eeuwse visie op faunabeheer dankzij interventies van Coen Looy van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en de regio-consulent van Vogelbescherming, Ton Eggenhuizen.

Elders in den lande blijkt dat, wanneer men de beschermde status van roofvogels ter discussie stelt, dit doorgaans gepaard gaat met vervolgingspraktijken. Ik wil niet beweren dat er reeds vervolging gaande is, maar het is zaak alert te blijven.

Havik takkeling 1995 (illustratie Paul Marcus)

Bespreking

Het hierboven besproken broedgeval van de Havik is het eerste gedocumenteerde van deze soort in het Amsterdamse Bos. Eerdere broedgevallen in de buurt van Amsterdam vonden plaats aan de Diemerzeedijk (1992 en volgende jaren), PEN-eiland (1986 e.v.), Volgermeerpolder, en aan het Amsterdam-Rijnkanaal (Kooilust) (Zijlmans 1995). De claim aangaande een broedgeval in Buitenveldert in de periode 1986-88 (bron genoemd in Zijlmans 1995) wordt door velen in twijfel getrokken. Deze claim is niet goed gedocumenteerd en moet mijns inziens vooralsnog als onbetrouwbaar worden gezien.

In dit verband is het opmerkelijk dat het geclaimde eerste broedgeval van de Sperwer in de regio Amsterdam, toevallig in dezelfde omgeving in dezelfde periode en door dezelfde persoon, ook aan dit euvel lijdt: geen documentatie. Daar komt nog bij dat het mij toch niet erg plausibel voorkomt dat een Sperwer, die een volstrekt maagdelijk gebied aantreft, uitgerekend op een steenworp afstand van een stel Haviken gaat broeden. Verder was de bron niet bepaald behulpzaam bij mijn naspeuringen naar de broedgevallen van de Sperwer. Maar goed, ik kan mij vergissen en in principe is alles mogelijk.

Bedreigingen van de Havik in het Bos zijn te verwachten van de voortgaande bebouwing in de aangrenzende terreine. Met name de bebouwing van de Vietnamweide en het Jollenpad kunnen tot raam- of muurslachtoffers leiden. De geschiedenis met het Havikmannetje in december in het landschapspark De Oeverlanden is daarvan een voorproefje. Ook individuele Sperwers zouden hieronder kunnen lijden. Van een negatieve invloed op de populatie lijkt, gezien de hoge reproductie bij deze vogels, geen sprake, zolang de nestplaats en de voedselsituatie niet verslechteren.

De Haviken van het Oeverlandenreservaat zullen niet in aanraking komen met de voor de roofvogels van Amsterdam gevaarlijke luchthaven Schiphol. Toch steekt af en toe een Havik ter hoogte

van de Schinkelpolder uit het Bos de Ringvaart over om op Schiphol op duiven te jagen. De jaarverslagen 1992 t/m 1994 van de Werkgroep Preventie Vogelaanvaringen Schiphol maken evenmin melding van de Havik als van de Sperwer.

Interacties van Haviken met andere roofvogels zijn vastgesteld. Het gaat om conflicten met Sperwers, om het hinderlijk volgen van een adulte Sperwer door een bedelend juveniel Havikwifje en om conflicten met Blauwe Kiekendieven. Bij de Bruine Kiekendieven ligt dit minder duidelijk. Hier was sprake van geagiteerde reacties van de Kiekendieven op de aanwezigheid van de Haviken. Zelfs de confrontatie in het riet tussen de jonge Havik en het Bruine Kiekendiefwifje hoeft niet te duiden op agressieve "bedoelingen" bij de havik. Op 1 april 1996 zat het territoriale Havikwifje gedurende enkele uren in de boomsingel DE, zonder zich een moment te bekommeren om de baltende Bruine Kiekendieven boven het westelijk rietland.

Het is overigens niet uitgesloten dat de "vreedzame" Haviken de roofvogels die zij bedelend achtervolgen, willen opeten. Het is echter wel duidelijk dat ook zonder enige actie van de Haviken, de andere roofvogels en grotere prooi-soorten van de Havik niet wensten te broeden in het oeverland ten oosten van het Excursiepad.

De verwachting dat de Bruine Kiekendieven het Oeverlandenreservaat als broedgebied zouden verlaten in verband met de vestiging van de Havik, is gelogenstraft. Er vestigden zich juist twee broedparen! Dat de Bruine Kiekendieven er toch broedden, kwam doordat de nestpercelen buiten de verdedigingsactieradius van het Haviksnest lagen. Als de Havik zich in het westelijk oeverland vestigt zal het waarschijnlijk wel afgelopen zijn met de Bruine Kiekendieven in het Amsterdamse Bos.

Het opmerkelijke feit dat er twee broedparen van de Bruine Kiekendieven in het oeverland zaten, is misschien te verklaren uit de angst van de Bruine Kiekendieven voor de havik. Zouden zij

De Gierzwaluw 34 (1996), nr. 1/2

zich wat sterker voelen, wanneer zij zich niet alleen tegen deze roofvijand te weer zouden hoeven stellen? Daarbij zijn zij kennelijk iets toleranter geworden jegens elkaar dan in de voorafgaande jaren.

Dankzegging

Ik dank Willem van der Waal en Bert-Jan Bol voor hun informatie. Verder dank ik de Vogelwerkgroep Schiphol voor het welwillend en per ommegeande en zonder enige voorwaarde ter beschikking stellen van het jaarverslag 1994. Dat was een heel moedige daad.

Literatuur

Bijlsma, R., et al., *Ecologische Atlas van de Nederlandse roofvogels*. Schuyt & co., Haarlem, 1993.

Harold, R., Squeal call of the Hen Harrier at winter roost, *British Birds* Vol. 82, nr.3, 1989.

Marcus, P. Slaapplaats van Blauwe Kiekendieven in het Oeverlandenreservaat aan de Koenenkade in het Amsterdamse Bos 1986-1992. *De Gierzwaluw*, jrg. 31, nr. 1, 1993.

Werkgroep Preventie Vogelaanvaringen Schiphol, Jaarverslagen 1992, 1993 en 1994 (vertrouwelijk!).

Zijlmans, N., De Havik *Accipiter gentilis* in en om Amsterdam, *De Takkeling*, Werkgroep Roofvogels Nederland, 3e jaargang (1995) nummer 2.

Paul Marcus
C. Lelylaan 113-I
1065 CN Amsterdam